

**İktidar Nedir?, Byung-Chul Han, Çev. Mustafa Özdemir,
İnsan Yayınları, İstanbul 2020, 128 Sayfa, ISBN:
9789755749471**

Güney Koreli filozof ve kültür kuramcısı olan Byung Chul Han, günümüz toplumuna dair çarpıcı çözümlmeleri ve eleştirileri ile dikkat çekmektedir. Han felsefe, estetik, şiddet, özgürlük, şeffaflık, yorgunluk, medya teorileri ve popüler kültür gibi konular üzerinde yoğunlaşmaktadır. Son yıllarda Metis ve Açılımkıtap yayınlarından çıkan eserlerine bir yenisi eklenen “İktidar Nedir” eseri, İnsan Yayınları tarafından çevrilmiş ve okuyucularına sunulmuştur. Yazarın bu denli ilgi görmesinin en önemli nedenlerinden biri de son derece anlaşılması güç ve akademik birikime sahip olmayı gerektiren konuları herkesin anlayabileceği bir üslup ile ele almasından kaynaklanmaktadır. Hacim olarak oldukça kısa olan eserlerinde yoğun bir anlatı sunan Han, son kitabı olan *İktidar Nedir*’de de bu durumu sürdürmektedir. Sosyal bilimlerde önemli bir yere sahip olan “İktidar” kavramının teorik açıdan karmaşıklığı onu belirsiz hale getirmektedir. Bu açıdan Han eserinde, iktidar kavramının karışıklığını kendi içinde birleştirerek esnek bir iktidar kavramı oluşturmayı amaçlamaktadır. Ele aldığı yazıda Foucault, Hegel, Heidegger, Luhmann, Weber, Schmitt, Arendt, Bourdieu ve Nietzsche’nin temel metinleri üzerinden eleştirel bir değerlendirme yaparak iktidarın özünü, yapısını ve ne olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır. Kitapta başlıca beş temel bölüm bulunmakla birlikte ele alınan konular şunlardır: İktidarın mantığı, iktidarın semantiği, iktidarın metafiziği, iktidarın politikası ve iktidarın etiği.

İktidara dair düşünce serüveni insanlığın bir topluluk halinde yaşamaya başlamasından itibaren kendini göstermektedir. Klasik dönemden günümüze kadar iktidarın ne olduğuna, yapısına ve işleyiş biçimlerine yönelik tartışmalar devamlılığını sürdürmektedir. Bu tartışmaları genel bir çerçeve içerisinde birleştiren Han, *İktidar Nedir* eserinde ilk olarak iktidarın tanımını irdeler ve onun mantığını sorgular. Genel anlamda iktidar, Ego’nun (öz-benlik) Alter’de diğer bir deyişle ötekinde belli bir davranışı etkilemesidir. İktidarın başkalarının davranışını etkileyebilme, kontrol edebilme yeteneği onun baskıcı bir biçimine işaret eder. Nedensellik ilişkisi barındıran genel iktidar fikri sahip olduğu karmaşıklığı açıklayamamaktadır. Çünkü iktidar her zaman itaat etme ya da davranışını etkileme biçiminde kendini göstermeyebilir. Baskı olarak iktidar, bir diğerinin iradesine karşı iktidarın kendi kararlarını gerçekleştirmesi demektir. Bu bağlamda Han, iktidarın her zaman bir baskı biçimi olarak ortaya çıkmadığını ileri sürer. İktidarın oluşması için bir direniş ya da itaat etme durumu gerekli koşul değildir. Han’a göre karşıt bir iradenin oluşması ve iktidar sahibine karşı çıkması, özellikle iktidarın ne kadar zayıf olduğunu gösterir. İktidarın gücü, sessiz ve derinden etki

etmesinde yatar. Diğer bir taraftan iktidarın baskı içermesi düşük dolayımına sahip olması anlamını taşır. Dolayım eksikliğinden meydana gelen baskı bir güç oluşturmasına rağmen, gücün/iktidarın kendisi baskıya dayalı olmayabilir. Bir diğerinden hareketle etki eden iktidar ise daha fazla dolayım içermektedir. Yazarın “Ötekinin geleceğini engelleyen değil, geleceğini oluşturan bir iktidar daha üstündür.” ifadesi bu açıdan önemlidir. Dolayım sıfırlandığında ise, iktidar şiddete dönüşür. Şiddet ve özgürlük iktidar ölçüğünün iki uç noktasını oluşturmaktadır. Şiddet en temelde güç ve bir diğerinin onayını gerektirir. Eğer şiddetin gücü varsa yeni bir uzam oluşturur. Bu anlamda tek başına birey, iktidara ya da güce sahip olabilir ancak asla tek başına iktidar üretmez. İktidar bir ilişki ağıdır ve öteki olmadan Ego’nun iktidarı söz konusu değildir. Ötekinin yok olması iktidar ilişkisinin de sonunu getirmektedir.

İktidar şiddeti bir güç olarak elinde tutmakta ve onu farklı biçimlerde kullanabilmektedir. Şiddet her zaman kendini kanlı saldırılar olarak göstermeyebilir. *Şiddetin Topolojisi* eserinde şiddetin dönüşümünü irdeleyen Han, kan toplumu ile ruh toplumu arasında bir ayrıma gider. Modern öncesi dönemde şiddet her yerde ve görünür haldedir. Dışsal şiddet, acıyı ruhun yerine beden üzerinde yoğunlaştırır. Modern toplumları bir ruh toplumu olarak değerlendiren Han’a göre, “modenitede şiddet ruhsallaştırılmış, psikolojikleştirilmiş, içselleştirilmiş biçimlerde ortaya çıkar.”¹ Şiddetin yapısal dönüşümü şiddeti artık daha görünmez hale getirmiştir. İktidar bir ilişkiler ağı üretirken şiddet bunun tam tersini yapmakta ve ötekini ortadan kaldırmaktadır. Fakat şiddet yalnızca negatiflikten değil, pozitiflikten de meydana gelebilir.² Olumsuzluğu aşındırarak toplumun daha fazla olumlulaşması şiddeti kabul edilemez hale getirmektedir. Ancak toplumda oluşan bu durum şiddeti yok etmeye yetmez. Olumlunun şiddeti kendini depresyon, yorgunluk ve bitkinlik olarak gösterir. Han’a göre olumluluk şiddeti olumsuzluk şiddetinden daha kötüdür, çünkü kendini özgürlük olarak sunar.

Han, iktidarın sadece baskı uygulayarak veya kısıtlayarak etki ettiği inancının yanlış olduğunu düşünür. Bir iletişim aracı olarak iktidarın yapıcı etkisine Luhmann’ın görüşleri üzerinden değerlendirmede bulunur. *İktidar “olanaksız seçim kombinasyonları gerçekleştirme olasılığını artırma”nın bir “fırsatı”dır.* İktidarın bu bağlamı onu üretken kılar. Han, iktidarı şiddet ve baskıdan ayırarak anlam ile ilişkilendirmektedir. İktidarın semantik potansiyeli sayesinde anlamlandırma ufku oluşturduğunu belirtir. Böylelikle şeyler iktidar sayesinde anlamlı hale gelir. İktidar ve anlam üretimi arasındaki bağlantıyı ise Nietzsche’den örnek vererek pekiştirir. Nietzsche’ye göre, iletişim kurmak iktidarını başkaları üzerinde genişletmektir (s. 32). Bu bağlamda anlam bir güç üretir. Şeyleri adlandırmayı bir egemenlik hakkı olarak gören Nietzsche’ye göre, her kelime bir iktidar ifadesidir. Şeylerin anlamına asıl karar veren iktidar sahipleridir. Buna

¹ Han, Byung Chul (2017). *Şiddetin Topolojisi*. Çev. Dilek Zaptçioğlu. 2. Basım İstanbul: Metis. s. 15

² Han, Byung Chul (2015). *Yorgunluk Toplumu*. Çev. Samet Yalçın. 2. Basım İstanbul: Açılımkitap. s. 12

dayalı olarak anlam sürekliliği oluşturan iktidar, kendiliğın sürekliliğinin de ortamını hazırlar.

Yazar, iktidar kavramını oluştururken birçok düşünürün iktidar analizine eleştiri getirir. Bunlardan biri de Michel Foucault'dur. Foucault'nun iktidar analizinde, “egemen iktidarın öldürme gücü, yerini artık titizlikle bedenlerin yönetimine ve yaşamın hesapçı bir biçimde işletilmesine bırakır.”³ Han, “iktidarı, yalnızca yasaklamanın olumsuz ve zayıf şekliyle görme eğilimi” Foucault'nun iktidar teorisine bakışını daralttığını ifade eder. İktidarın en yaygın tanımı baskı uygulayan şeklindedir. Fakat bu tanımı çağdaş söylem icat etmemiş, aksine bu tanım geçmişten günümüze bu şekilde ilerlemiştir. Foucault'ya göre iktidarın sadece olumsuz bir şekilde tanımı yoktur. Ona göre, “iktidarın tek işlevi bastırmak olsaydı, iktidar büyük bir üst-ben tarzında, yalnızca sansür, dışlama, engel, içe atma kipiyle işliyor olsaydı, yalnızca negatif bir biçimde uygulanıyor olsaydı, çok dayanıksız olurdu. İktidar eğer güçlüyse, arzu düzeyinde ve bilgi düzeyinde pozitif etkiler ürettiği için böyledir. İktidar, bilmeyi engellemek bir yana, onu üretir.”⁴ İktidar salt bir şekilde sadece dışlama veya baskıya dayanmaz, aynı zamanda üretkendir. Han, Foucault'nun pozitif ve üretken bir iktidar tezahürü için semantik potansiyeli açısından ele alması gerektiğini belirtir. *Hapishanenin Doğuşu* eserinde iktidarın üç teknolojisinden bahseden Foucault'nun yaklaşımını Han semantik etkileri bakımından ele alır. İlk olarak egemen iktidar, içerisinde bulunan kan ve kılıç ile anlam kazanır. Bu semboller beden üzerinde işkence ve yaralarda egemen iktidarın varlığını gösterir. Bu iktidar öncelikle “kan simgeselliğine başvurur. Gaddar şiddet iktidarın mührüdür. Şiddet gizlenmez burada. Görünürdür, apaçıktır, sergilenmektedir. Hiçbir şekilde utanmaz. Ne dilsizdir ne de çıplak; tersine, kendini anlatır ve önemser.”⁵ İkinci iktidar teknolojisi olan ceza kanunu iktidarı, kılıç ve kandan ziyade, kalem ve fikirlerin/akılın sembolünü üretir. Han'a göre kılıca kıyasla kalem, iktidarı daha sağlam bir zemine oturtur. Üçüncüsü ise, disipline dayalı iktidarın gücü kılıç ve fikirlerden daha incelikli işler. Normlarla hareket eden bu iktidar teknolojisine Foucault üretkenlik ve pozitiflik yükler. “*Biçimsiz hamur*”dan bir “*makine*” oluşturur (s. 44). İktidar kendini gizleyerek üretkenliğini artırır. Bu iktidar baskı ve şiddet olmadan sadece alışkanlığın sürekliliği ile çalır.

Han ayrıca, Foucault'nun “Her toplumsal uzamda iktidar ilişkileri varsa, bunun nedeni her yerde özgürlük olmasıdır” düşüncesinin tutarlı olmadığını iddia eder. Bu anlayışa göre, iktidar sadece özgür kişilere uygulanır. Han'a göre köle zincire vurulsa bile bir iktidar ilişkisi barındırır. Köle efendisi tarafından ölümle tehdit edildiğinde onu reddetme, hayır deme seçeneğine sahip olduğunu ileri sürer. Yani kölenin bir seçim özgürlüğü vardır. Ancak köle itaati reddettiği anda efendi iktidarını kaybeder. Han'a göre ‘evet’ ya da ‘hayır’ deme seçeneği iktidar

³ Foucault, Michel (2007). *Cinselliğın Tarihi*. Çev. Hülya Uğur Tannöver. 2. Basım İstanbul: Ayrıntı. s. 103

⁴ Foucault, Michel (2012). *İktidarın Gözü*. Çev. Işık Ergüden. 3. Basım İstanbul: Ayrıntı. s. 42

⁵ Han, Byung Chul (2017). *Şiddetin Topolojisi*. Çev. Dilek Zaptçioğlu. 2. Basım İstanbul: Metis. s. 17

ilişkisinin ön şartıdır. Bu noktada her zaman ‘evet’ demek iktidarı güçlendirmeyeceği gibi ‘hayır’ deme seçeneği de iktidarın kaybedileceği anlamına gelmeyebilir. Köle efendisine karşı itaati reddettiği anda efendinin iktidarı kendini baskı biçiminde gösterme ihtimali bulunmaktadır. Han bu durumu açıkça gözden kaçırmaktadır. Kaldı ki iktidar ilişkilerinin her yerde var olması belirli miktarda da olsa özgürlüğü gerekli kılar. Özgürlük kanalı aracılığıyla iktidar bireye, bedene, topluma ve ilişkilere sızar. Han’ın bir diğer eleştiri getirdiği nokta da Weber’in iktidar tanımına yöneliktir. Weber iktidarın “şekilsiz” olduğunu ifade eder. Bu yaklaşımı sorunlu bulan Han’a göre, iktidar kesinlikle şekilsiz değildir. Günümüz dünyasında dolaylı ve daha az belirgin yapıya sahip olan iktidar, gücünü açıkça göstermeyebilir. Bu yüzden karmaşıklığı ve dolaylı yapısı iktidarın şekilsiz olduğu izlenimini verir. Ona göre, iktidarın gücü herhangi bir emir vermeden kararların uygulanma ve harekete geçirme kapasitesinde yatmaktadır.

İktidarın bir diğer özelliği de hareket uzamını içinde barındırmasıdır. Böylece yalnızca şiddet ve baskının var olmasını engeller. Han, kendini aşmanın iktidarın temel özelliği ve ilerleme şekli olduğunu ileri sürer. Böylelikle iktidar alanını genişletir. İktidar farklı dolayım yapıları sergiler ve dolayımda zayıf olan ya da dolayımına sahip olmayan iktidar, baskı üretir. Dolayısıyla dolayımın zayıflığı iktidarı şiddete yakınlaştırır. İktidarı baskı ve şiddetten ayıran şey ise özgürlüktür. İktidarı elinde bulunduran kişi, belirli bir davranışı seçmek ve onun gerçekleşmesini sağlayabilmek için özgür olmalıdır. Özetle iktidar sahibi gücünü yalnızca baskıdan değil özgürlükten de alır. İktidarın bir diğerinde var olması ve devamlılığını sürdürmesi ise bu sayede gerçekleşir. Ötekinin iktidar sahibinin iradesine göre hareket etmesi yani kendiliğinden sürekliliği, iktidar sahibinde belirli bir oranda özgürlük yaratır. Çünkü iktidar sahibi kendi kararını, kendi seçimini, ötekinin iradesine rağmen gerçekleştirir. Fakat diğer bir taraftan dolayımda zayıf olan iktidar biçimi bir diğerine karşı bağımlılık hissi yaratır. İktidar ilişkilerinin kurulması için ötekinin varlığı gerekli koşuldur. Özgürlüğün bu karmaşık dağılımı ise iktidarı istikrarsız kılar. Han, dolayımda zayıf olan iktidar biçimine Nietzsche’nin görüşlerini değerlendirerek açıklamada bulunur. Bu iktidar modelinde Alter, Ego’nun iradesini deneyimler ya da Ego kendini dayattır. Alter’i karar veren olarak algılandığında ise, Ego ve Alter arasındaki ilişki daha da karmaşık hale gelir. Burada Alter, Ego’nun iradesine gönüllü olarak uyar ve Ego’nun iradesini kendi iradesine dönüştürür. Bu sayede Alter bir özgürlük hissi elde eder. Sonuç olarak, farklı dolayım yapılarına rağmen Ego’nun iktidarı iktidarın her iki durumunda da Alter’de devam etmesinden, Alter’de kendinde olmasından ibaret olarak kalır. Han, özgürlüğün dağılımını oldukça karmaşık bir değerlendirme ile okuyucuya aktarır. Bu anlamda iktidar-özgürlük ilişkisi analizleri iktidar-baskı analizlerine kıyasla daha zayıf kalmaktadır. Özgürlük ilişkisi iktidarda bir paradoks yaratmaktadır. Oysa Han bu durumu dile getirmez.

Han, iktidarı “Öteki’nde kendinde olma becerisi” olarak da düşünmektedir. Kendinde olmayı Hegel’in düşünceleri üzerinden ele alır. Hegel’e göre kendinde olma durumu tamamen yaşamın bir özelliğidir. Canlı ve ölü

arasında ayrıma giden Hegel, canlının iktidarı Öteki’nde kendini kapsadığı, kendisiyle doldurduğu ve böylelikle kendisini Öteki’nde devam ettirdiği şeklinde gösterir. Ötekine doğru ilerleyiş, kendi kendine doğru bir harekete dönüşür. Öteki’nde kendisiyle birleşme gücüne sahip olmayan canlı, içinde ürettiği negatif gerilimle yok olur (s. 57). Han, Hegel’in ruhun aktivitesi ile sindirim arasındaki betimlemeyi ilginç bulduğunu ifade eder. Ruh, Öteki’ni dışsal olarak kendinde içselleştirir. Böylece Öteki’nde kendinde kalan ruha göre kavranan şeyler yabancı olmaktan ziyade ona aittir. Salt sezgide ise, ruh dış dünyaya aittir. Dolayısıyla ruh, dışa ait olduğu için bağımlı hale gelir. Düşüncede ruh, daha özgürdür çünkü, salt sezgiden daha çok kendindedir. Dolayısıyla ruhun iktidarı, içselliğine dahil etmek, dışsal olanı kendine çekmekten oluşur. İçselliğin bu dolaşımı bir kendilik sürekliliği oluşturur. İktidar, çok yönlü dolayimlarla kendini Öteki’nde kaybetmeme ve negatif etkileşimlere rağmen kendini devam ettirme yeteneğidir. Han, iktidarın “iç ve dış olumsuzlamaya rağmen, kendini teyit etme olasılığı” olduğunu vurgular. Bu bağlamda var olma gücü açısından Tanrı ve nevrotik kişi iki uç noktayı oluşturur. Ruhun iktidarı, Öteki’nin kendisinde yarattığı negatif etkileşimler sayesinde kendinin sürekliliğini sağlar. Ruh sadece dolayım eksik kaldığında ötekini dışlayabilir. Böylelikle dolayımın eksikliği nevrotik bir ruhu beraberinde getirir. Tanrı ise dolayım açısından en yüksek noktayı temsil eder.

Son olarak Han, küreselleşme süreciyle birlikte iktidarın bölgesel bağlarını gevşettiğini vurgular. İktidar süreci hem bölgesel uzamda hem de dijital uzamda bir uzamsallaşmadır (s. 95). Küresel çağda dijital olarak oluşturulan uzam beraberinde dijital uzamsallaştırmayı getirir. Dijital uzamı elinde bulunduran kişi iktidara sahip olacaktır. Burada önemli olan kendini uzamsallaştırmak olduğunu düşünür. *Psikopolitika* eserinde ‘Big Data’ bölümü içerisinde dijital uzamsallaştırmayı örnekleyen bir anlatı sunmaktadır. “Big Data mutlak bilgi izlenimi verir. Her şey ölçülebilir ve nicelik olarak ifade edilebilir”.⁶ Böylece gücün oluşumu ve genişlemesi dijital uzamın varlığını gerekli kılar. Artık iktidarı oluşturmak veya genişletmek için belirli bir toprak parçasına sahip olmak gerekmemektedir. Toprak ve dijital uzamsallaştırma arasında bir fark görmeyen Han, iktidarın dijital alanları keşfettiği ve gücünü genişlettiğini ileri sürer.

Kısacası, Byung Chul Han’ın *İktidar Nedir* adlı eseri iktidarın neliği üzerinden iktidara ilişkin Foucault, Nietzsche, Weber, Hegel, Luhmann gibi önemli düşünürlerin kavram, teori ve analizlerini eleştirel bir değerlendirme yaparak okuyuculara sunar. İktidara ilişkin yazıların büyük bir kısmı onun genel yapısına, tiplerine, ilişkilerine, modern devlet anlayışına ya da bir tarihsel olay veya kişilere odaklanmaktadır. Tamamen iktidarı ele alan eser sayısı ise oldukça sınırlıdır. Bu eser, iktidarı daha çok felsefi bir soruşturmanın konusu olarak değerlendirilmekle birlikte Klasik çağdan günümüze iktidarı sorun edinen düşünürlerin görüşlerinin sentezi ve eleştirisi niteliğini taşımaktadır. Bu anlamda disiplinler arası bir özelliğe sahip olan iktidar kavramına ilişkin yazarın felsefi

⁶ Han, Byung Chul (2019). *Psikopolitika*. Çev. Haluk Barışcan. 2. Basım İstanbul: Metis. s. 75

yaklaşımı iktidar çalışmalarının özünü yansıtmamasının yanı sıra siyaset felsefesi ve siyasal teori alanında literatürde var olan boşluğu doldurmaktadır. İktidar teması siyaset, ekonomi, psikoloji, sosyoloji gibi çeşitli bilim dallarının konusu olmakla birlikte bu eser sosyal bilimlerde iktidar meselesine giriş tartışmalarına katkı sağlamaktadır. Han, iktidarın ilk başta akla gelen “baskı üretir, kısıtlar.” gibi olumsuz tanımlamasının aksine, yapıcı diyebileceğimiz “ilişkiler ağı, iletişim aracı” gibi unsurlarını ele alarak geniş bir iktidar tanımı oluşturmaktadır. Yazarın üslubu diğer eserlerinde olduğu gibi yalın olmanın yanı sıra ele aldığı konuyu okuyucuya akıcı ve açık bir şekilde aktarmaktadır. Kitap iktidarın mantığı, metafiziği, semantiği, politikası ve etiğine dair bu düşünürlerin görüşleri çerçevesinde zengin bir anlatı sunmaktadır. Ayrıca eser, sosyal bilimlerde önemli bir kavram olan iktidara ilişkin başvurulabilecek temel metinlerden birini rahatlıkla oluşturabilir.

Kaynakça

- Foucault, M. (2007). *Cinselliğin Tarihi*. Çev. Hülya Uğur Tanrıöver. 2. Basım İstanbul: Ayrıntı.
- Foucault, M. (2012). *İktidarın Gözü*. Çev. Işık Ergüden. 3. Basım İstanbul: Ayrıntı.
- Han, B. C. (2019). *Psikopolitika*. Çev. Haluk Barışcan. 2. Basım İstanbul: Metis.
- Han, B. C. (2017). *Şiddetin Topolojisi*. Çev. Dilek Zaptçioğlu. 2. Basım İstanbul: Metis.
- Han, B. C. (2015). *Yorgunluk Toplumu*. Çev. Samet Yalçın. 2. Basım İstanbul: Açılımkitap.

Hümeýra SÖNMEZ,
Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi,
humeýras-52@hotmail.com,
ORCID: 0000-0003-0351-2469.